

4.9.1971 tarihinde Devlet Hizmetinde 40 yıl 2 ay 2 gün hizmet ederék emekli olmuş, ancak Vakıflar'dan ilişkisini kesmeyip, ücretsiz olarak çalışmalarına devam etmiştir. Bu durumu gören âmir kademesi, Vakıflar'da "Siyakat Yazısı" bilen tek uzman olmasını da düşünerek göreve davet etmiş, Ocak 1972 tarihinde Ankara'da Mimarzâde Şakir Ağa Vakfı'ndan ücret almak üzere, Mülhaka Kâtipliği'ne getirilmiş ve 6 sene bu statüde yine Vakıf Kayıt Arşivi'nde çalışmalarına devam etmiştir.

10.4.1978 tarihinde Arşiv ve dolayısıyla Arşiv'de bulunan Selçuklu ve Osmanlı Vakfiyeleri, Hazine Defterleri'nde bulunan siyakat yazılarının önemi Bakanlar Kurulu'na intikâl ettirilerek, emekli maaş kesilmeksizin, sözleşmeli olarak çalıştırılmasına Bakanlar Kurulu'nca karar verilen Mehmet DURU, 1.4.1931 tarihinden günümüze kadar, yarım asırdan beri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde hizmet etme imkânını bulmuştur.

Atalarımızın yüzyıllardan beri devam ettirdikleri Vakıf ve dolayısıyla Vakfın Mahkeme önündeki tescilli olan vakfiyeleri günümüz Türkçesine çevirme çalışmaları devam etmektedir. Halen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 2228 defter ve 26.798 adet vakfiye bulunmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde görev almağa hiçbir talip bulunmadığı bu dönemde, sayın Mehmet DURU'ya sıhhat ve saadetli uzun ömürler dileriz.

Üsküdar Kütüphaneleri

Nimet BAYRAKTAR

Tarihî devirlerde Anadolu'da ve İstanbul'da Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar zamanında kurulan kütüphaneler hep vakıf suretiyle kurulmuştur. Bu kütüphaneler, başta devrin sultanı veya padişahı olmak üzere hanım sultanlar, sadrazamlar, vezirler, şeyhülislâmlar ile diğer devlet ve ilim adamları gibi çeşitli kişiler tarafından kurulmuştur.

Bu tarihî kütüphaneler, zamanla yer ve muhteva bakımından değişikliklere uğradığı gibi, bazı idare ve isim değişikliklerine de uğramaktadır. Kütüphanelerin geçmiş yıllardaki durumuna bir göz atacak olursak, vaktiyle Evkaf Nezâreti'ne bağlı iken daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na ve bugün de Kültür bakanlığı'na bağlanmış olduklarını görmekteyiz. Diğer taraftan bir kısmının kütüphane olarak inşa edilen binalarda, bir kısmının da çeşitli cami, mescid, medrese, tekke, türbe ve derhanelerin kitap odalarında veya dolaplarında kurulmuş olduklarını öğrenmekteyiz. Bunlardan bilhassa ikinci durumda olanlar zamanla yer değiştirerek, vâkıflarının adını korumak suretiyle, müstakil binası olan veya sonradan bu amaç ile kurulan kütüphanelerde toplanmıştır.

Üsküdar'da Hacı Selim Ağa, Vefa'da Atrif Efendi, Eyüp'de Hüseyin Paşa, Çarşamba'da Murat Molla, Koca Mustafa Paşa'da Hekimoğlu Ali Paşa, Lâleli'de Ragıp Paşa ve Divanyolu'nda Köprülü Kütüphaneleri, İstanbul'da Kütüphane olarak inşa edilmiş müstakil binaları olan kütüphanelerdir.

Süleymaniye, Bayezit ve Millet Kütüphaneleri ise, binaları sonradan kütüphane haline getirilen ve

bugün çeşitli yerlerden nakledilmiş bir çok koleksiyonu içinde toplayan kütüphanelerdir(1).

İstanbul'un eski ve tarihi bir bölgesi olan Üsküdar'da da bazı kütüphaneler tesis edilmiştir. Bunlar kuruluş sırasıyla *Nurbânu Valide Sultan*, *Yakup Ağa*, *Gülnûş Valide Sultan*, *Kemankeş Emir Hoca*, *Hacı Selim Ağa*, *Efgâni Ali Haydar Efendi*, *Perteve Paşa* ve *Hüdayi Aziz Mahmut Efendi* Kütüphaneleridir.

3 Mart 1340 (16 Mart 1924) tarih ve 340 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile, bu tarihe kadar, Evkâf Nezâreti'ne bağlı olan kütüphaneler Maarif Nezâreti (Millî Eğitim Bakanlığı)'ne devredilmiştir.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması (30 Kasım 1925) üzerine de yukarıda sayılanlardan Perteve Paşa Kütüphanesi(2) dışındakiler Üsküdar'ın merkezi bir yerinde bulunan Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde toplanmıştır.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Üsküdar Kütüphaneleri içinde müstakil binaya sahip tek kütüphanedir. Diğerleri ileride ayrı ayrı görüleceği gibi cami kitap dolaplarında, derhane ve tekkelerde kurulmuştur:

- (1) Muzaffer Görman, Bayezit Umumi Kütüphanesi, İstanbul 1956.
Halit Dener, Süleymaniye Umumi Kütüphanesi, İstanbul 1957.
- (2) 1906 yılında Üsküdar'da Selimiye tekkesinde kurulan "Perteve Paşa Kütüphanesi" 1916'da Fatih'teki Millet Kütüphanesi'ne, 1963 yılında da Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HACI SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ
KELÂM KİTAPLARI

Kelâm Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
M. Cüneyd GÖKÇE

Danışman: Prof. Dr. Bekir TOPALOĞLU

İstanbul 1989

Ö N S Ö Z

İslam Medeniyetinin insanlığa hediye ettiği kültür mirasının kaynakları hâlâ tam olarak ortaya konmamış veya konamamıştır. Cüzidd kütüphanelerimizi dolduran, yüzbinlerce naiide el vazması eserlerin değerlendirilmesi şöyle dursun, hepsinin tam ve ilmî usullerle yapılmış tasniflerine bile sahip değiliz.

Bu bakımdan tez çalışmamın bu konuya olmasını -özellikle- istedim. Böylece hem bu ilim hazinelerimizi yerinde ve daha iyi tanıyacak, hem de küçük bir bölümü de olsa akademik çevrelere tanıtmış olacaktım.

Çalışmamı Hacı Selimağa Kütüphanesi'ndeki Kelâm kitaplarının tanıtımıyla sınırladım. Çalışmalarım süresince kıymetli Hocam Prof. Dr. Bekir TOPALOĞLU'nun değerli katkıları, teklifleri ve yönlendirmeleri oldu. Kendilerine teşekkürlerimi arz etmevi bir borç bilirim. Ayrıca Hacı Selimağa Kütüphanesi Müdürü Savın Harun BİLGİN'e ve diğer vazifelilere de kıymetli yardımları için teşekkür ederim. Bu konuda yardımlarını gördüğüm diğer arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

M. Cüneyd GÖKÇE

Research Centre for Islamic History, Art and Culture
(IRCICA)

Bibliography on Manuscript Libraries in Turkey and the Publications on the Manuscripts Located in these Libraries

Edited by
Ekmeleddin İhsanoğlu

Prepared by
Nimet Bayraktar Mihin Lugal

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi		SRE
Demirbaş No:	34846	
Tasnif No:	016.020 BIB-M	

İstanbul 1995

Âtîf Efendi, bu kütüphane binası yanında ayrıca kütüphanede görevli olanlar için üç tane de konut yaptırmıştır. Âtîf Efendi düzenlediği vakfiyelerde kütüphanenin işleyişi ve personeli ile ilgili şartları tesbit etmiştir. Bu kütüphanenin önemli bir özelliği de vakfiyesi özetinin taş üzerine yazılmış olup binanın giriş holüne asılmış olmasıdır.

3. Yazma Koleksiyonları:
Âtîf Efendi Bağışı, Âtîf Efendi Eki (sonradan bağışlanan kitaplar), Zeki Pakalın Bağışı (varisleri tarafından bağışlanmıştır).
4. Yazma eser toplamı:3228 (518 Türkçe, 2615 Arapça, 95 Farsça)
5. Fiş Kataloğu; Basma Katalog:
-*Defter-i Kütübhane-i Âtîf Efendi*. Dersaadet (İstanbul) 1310/1892-3. 194, 1 s.
6. -"Âtîf Efendi Kütüphanesi". *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* 57 (1946) s. 23
-**Binark, İsmet**: "Osmanlı Türklerinde vakıf müessesesi ve yabancı gözü ile Türklerde vakıf". *Türk Kültürü* VII/79 (1969) s. 461-473 (13-25)
-**Pulhan, Gül**: "Âtîf Efendi kütüphanesi". *Argos* 7 (1989) s. 160
-**Sezgin, Fuat**: "Âtîf Efendi Kütüphanesi'nin vakfiyesi". *İst. Ü. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* VI (1954) s. 132-144

50 HACI SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ

Selâmi Ali Efendi Caddesi No.12, Üsküdar-İstanbul
Tel. (0216) 341 06 04

1. Araştırma Kütüphanesi (Kültür Bakanlığı)
2. Tersane Emîni Hacı Selim Ağa tarafından 1781 yılında yaptırılan kütüphane binasında kurulmuştur.
Hacı Selim Ağa, kurduğu kütüphaneye 1281 kitap vakfetmiştir. Cumhuriyetin ilânından ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkışından sonra Üsküdar'da çeşitli cami, tekke, türbe gibi yerlerde bulunan koleksiyonlar da bu kütüphaneye nakledilmiş ve daha sonra bu kütüphaneye bağışlanan kitaplarla zenginleşmiştir. Bu koleksiyonlardan bir kısmı (Gülnüş Valide Sultan, Efgani Ali Haydar Efendi, Haşim Paşa, Hüseyin Kâzım Bey, İhsan Mahvî Balkır) 1955 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.
3. Halen bu kütüphanede bulunan koleksiyonlar:
Hacı Selim Ağa, Kemankeş Emir Hoca, Nurbânû Sultan (Valide-i Atik), Yakup Ağa, Şeyh Aziz Mahmud Hüdaî Efendi
4. Yazma eser toplamı:2952 (595 Türkçe, 2226 Arapça, 131 Farsça)
5. Fiş Kataloğu; Basma Kataloglar:

Yazma: 2887
Basma: 7538
YB: 4425

- Defter-i Kütübhane-i el-Hac Selim Ağa*. Dersaadet (İstanbul) 1311/1893-4. 134 s.
- Defter-i Kütübhane-i Emir Hoca Kemankeş*. İstanbul 66, 11, 1 s.
1.Kemankeş (s:1-49)
2.Nurbânû Sultan (s:50-63)
3.Yakub Ağa (s:64-66)
Bu kütüphanedeki "Aziz Mahmud Hüdaî Efendi" koleksiyonunun da yazma bir fihristi vardır.
- 6. -**Akyıldız, Necdet**: "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi". *Millî Gençlik* 34-35 (1979) s. 71-77
-**Bayraktar, Nimet**: "Üsküdar Kütüphaneleri". *Vakıflar Dergisi* XVI (1982) s. 45-59
-**Konyalı, İbrahim Hakkı**: *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*. 2 c. İstanbul 1976-1977 Türkiye Yeşilay Cemiyeti. XIX, 459, 4; XVI,548,4 s. (Kütüphaneler II/403-408)

501 KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ

Divanyolu Caddesi No. 29, Çemberlitaş-İstanbul
Tel. (0212) 516 83 13

1. Araştırma Kütüphanesi (Kültür Bakanlığı)
2. 1661 yılında İstanbul'da kurulan ilk müstakil kütüphane binasıdır. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu kütüphanede Köprülüler ailesinden dört kişinin vakfı olan kitaplar bulunmaktadır.¹⁷
3. I.Kısım:Köprülü Mehmet Paşa, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa
II.Kısım: Hafız Hacı Ahmet Paşa
III.Kısım: Mehmet Asım Bey
4. Yazma eser toplamı:2775 (326 Türkçe, 2359 Arapça, 90 Farsça)
5. Fiş Kataloğu; Basma Kataloglar:
-*Köprülü-zâde Mehmed Paşa'nın Kütüphanesi'nde mahfuz kütüb-i mevcudenin defteri*. 248 s.
1.Köprülü-zâde Mehmed Paşa (s.1-136)
2.Fazıl Ahmed Paşa (s.137-178)
3.Mehmed Asım (s. 179-246)
-*Köprülü kütüphanesi yazmalar kataloğu* 3 c. Hazırlayanlar: Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar. Takdim eden:Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul 1406/1986 İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi 1.c III, 34,609, [10] s. 9 fotğ.; 2.c 1, 647 s. 9 fotğ.; 3.c 1, 22,639, 2 s. 9 fotğ.

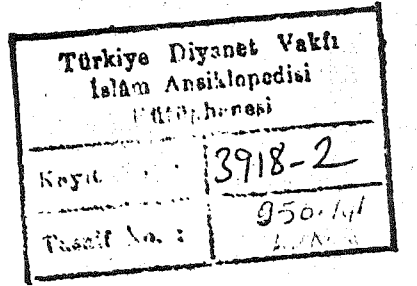
¹⁷ Kütüphane tarihçesi vakfiyeleri ve matbu fihristi hakkında geniş bilgi için bakınız: Köprülü Kütüphanesi yazmalar kataloğu

ÂBİDELERİ VE KİTÂBELERİYLE ÜSKÜDAR TARİHİ

(Cilt II)

İbrahim Hakkı Konyalı

İstanbul, 1977.

— 404 —

tarafından bu Selimiye Dergâhını yapmaya memur edilmişti. Kütüphane 1250-1251 H. yılında tamamlanmıştır. Kütüphanesinde çok kıymetli eserler bulunuyordu. Kütüphanesi Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmiştir. Kütüphanede şimdi Selimiye Tekkesi Camii imamı oturuyor.

SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ

Kütüphane Üsküdar'da Atlama taşı civarında Tenbeller mahallesindedir. Avlu kapısının üstünde Yesari Mehmed Es'ad Efendinin nefis yazısı ile beş satır halinde şu kitabe okunur:

جناب عمده ارکان دولت مضخر الاشباه
سنوده منبع لطف و مهوت ذات عالیجاه
امین مطبوح شاهنشاهی حاجی سایم آغا
اوصاف جمیلی ناسه اولش زبور افواه
تدارک ابتدی عنزم منزل عقابیه زادراه
ایدوب علم شریفه عنزت واریینه اکرام
مکمل برکتبخانه با ابتدی لوجهالله
صفارامته مکتب کبارینه کتبخانه
بناسنه موفق اولدی اول صاحب دل آگاه
ایدوب مرحرف اوراق کتابچه ثواب احسان
دوطلده مرادک ویره حق برصورت دلخواه
دعا کونه دیدی آتامنک تاریخی توفیق
زهی دارالکتب اجرین مکمل ایلیه الله
۱۱۹۶
کتبه الفقیر محمد اسمع الیساری غفر ذلوه

Şair Tevfik'in hazırladığı bu tarih manzumesinin son mısraı 'Ebcad hesabına vurulunca 1196 rakamları çıkar ki, bu altına da rakamlarla yazılmıştır. Bu tarih 1781 M. yılına rastlar.

Kitbeye göre kütüphaneyi Selim Ağa yaptırdığı zaman padişah sarayının mutbâh emini idi. Kütüphane ile beraber bitişğinde bir de mek-

— 405 —

tep yaptırmıştı. Devri mimarisinin kıymetli bir yadigarı olan bu mektep yıktırılarak yerine bir okul yaptırılmıştır. Kütüphane avlusunun solu sonradan buraya kabirler nakl edilerek hazire haline getirilmiştir.

Kütüphaneyi yaptıran Hacı Selim Ağa'nın mezarı buradadır. Muhteşem serpuşlu baş taşında devrinin çok güzel bir yazısı ile şunları okunur:

صاحب الخبران والواقف
درگاه عالی قیومی باشیلرندن
ترسانه عامه امینی مرحوم
ومفقور مقتول الحاح
سلیم آغا روحنه فاتحه
فی ۱۵ ش سنه ۱۲۰۳

Bu kitabe bize dergâh-ı ali kapıcı başlarından tersane emini Hacı Selim ağanın 15 Şa'ban 1203 H. 1788 M. yılında öldürüldüğünü gösteriyor. Kitabeyi bir de bugünkü harflerle okuyalım :

«Sahib-ül hayrat v'el vâkıf dergâh-ı alî kapıcı başlarından tersane-i amire emini merhum ve mağfur-u maktuul el-hac Selim ağa ruhuna Fatiha. Fi. 15 Ş. sene 1203»

Sağında oğlu Ahmed Nazif Efendinin mezar taşı vardır. Serpuşlu taşın kitabesi şöyledir:

هو الخلاق الباقی
سابقاً کتبخدای حضرت صدرتالی
مرحوم ومفقور الحاح
الی رحمة ربه المغفور
مقتول احمد نظیف افندیته
روحیچون الله عظیم الشانک
رضای شریفیچون الفاتحه
فی ۲۷ ن سنه ۱۲۰۳

Sadaret kethüdası Hacı Ahmed Nazif Efendinin 27 Ramazan 1203 (1788 M.) tarihinde idam edildiği anlaşılıyor. Babası Hacı Selim Ağa'dan tam 42 gün sonra idam edilmiş demektir.